

eer hun meen-
n de praktijk
kerk zelf be-
n die zijn der
van het recht
rechts-eischen

a tijd, die de
neer en meer
g ook van
sten, maar om
doelde fo.

juiste terl.

solutisme der
minstens even
lassenstrijd bij
veel commu-
nalen zin niet

K. S.

van den heer
ut het feit, dat
ie" verbonden
allians verlof
er de lijst van

at geen en-
el wat er ge-
weten kunnen
eken, als hem
u moeten kos-
noemen.

maar late „De
ons niet den

te intrede van
elden, dat „De
t méér lezers
dus ook thans
grooter aantal
ie-hoofdige re-
ij verwondert

K. S.

ter naar voren
kerk, als deze
het kerkelijk
i verhoudt
Schrift Kar-
n als maatstaf
„verklondiging”
en inhoud?
nog steeds de
gaan, wat hij

estie uit in zijn
bij zijn positie
dt zoowel van
kerk, als van
tisme.

eft Barth be-
vel de Schrift
toch eigenlijk
de Roomsche
kerk zichzelf
tande, dat het
haar autoriteit
ng op: op die
kerk in naam

toch heimelijk
mmers het leer-
m, dan is ten-
kriterium, d.w.z.
e over waar en
dan heeft de
zelf. Een kri-
beling.

gn, dat wij het
ns zijn. Ook de
bezwaar tegen
zaak onderst-
tvaagt bij Rome

de Gereformeer-
moet: de kerk
van de Schrift
schen Barth en
ang mening.

arh vervolgens
testantisme.
a zichzelf rusten
de Schrift. Gods
ds ón-konkreets,
s Woord tot een
slede zij daar-
rd nu DIT haar

l goede van het
den zullen óók
an.

an Barth zelf
leken.
nen wel uit de
ift ziel als een
olische „schrift-
eten wor- uit-
hier dan t aan

der z.g. „theologische exegese”; met be-
hulp daarvan kan hij de dogmatiek corrigeren,
en zoo aan de kerk de mogelijkheid verschaffen,
om concreet de Schrift als gezaghebbend criterium
te laten functioneeren.

Dit lijkt alles vrij onschuldig. Het is dan ook
geen wonder, dat menigeen, als hij zulke uit-
spraken leest, zich afvraagt: hoe kunnen somm-
gen toch zich zoo schrap zetten tegen Barth?

Bekijkt men de zaak echter eens wat nauwkeu-
riger, dan worden nadenkende Gereformeerden
in wel dadelijk ietwat kopschuw.

Om te beginnen stooten wij hier op het onder-
scheid, dat Barth maakt tusschen „Schrift” en
„Woord Gods”.

Gereformeerden leeren: „de bijbel is Gods
Woord”. Deze uitspraak krijgt in hun mond een
zeer scherp accent; want zij hebben haar jaren-
lang gekeerd tegen de ethischen: die leerden im-
mers: „Gods Woord is IN den bijbel”. Sedert
echter in de laatste jaren op een vrij acute manier
ons leven in zijn kerkelijke, theologische, breed-
calvinistische belangstelling een zorgwekkende in-
zinking heeft verlood, kan men het tragi-comische
schouwspel beleven van menschen, binnen de Ge-
ref. Kerken en daarbuiten (Waarheidsvriend, Wek-
ker, confesioneelen), menschen, die nog altijd
tegen de ethischen het bekende slagwoord van
daarheen volhouden, en toch zich nog wel aange-
trokken voelen tot Barths opvattingen. Toch lijken
deze niet alleen op de ethische, maar gaan nog
verder. De ethischen vinden Gods Woord in den
bijbel. En Barth zegt, dat „in” den bijbel aan
„Gods Woord” „getuigenis” gegeven wordt.

In Barths begrippenspeculatie wordt Gods Woord
dan ook heel iets anders dan de Schrift. De
„Schrift” ligt vlak voor ons, grijpbaar; maar on-
grijpbaar is „Gods Woord”. Nu moet de exegeet
de Schrift, den bijbel verklaren; dan kan de dog-
matiek aan den gang komen. Echter is de bijbel
niet Gods Woord zelf: hij is maar een „gestalte”,
die het Woord Gods aanneemt. Zoo krijgt Gods
Woord dus wel getuigenis „in” de Schrift, doch
het verstaan van de Schrift is nog niet identiek
met het verstaan van Gods Woord, — als Barth
gelijk heeft.

Dat laatste blijkt trouwens wel uit wat hij zegt
omtrent de z.g. „theologische exegese”. De exegeet,
zegt hij, moet zijn bedrijf uitoefenen tusschen „her-
innering” en „verwachting”. Welke „herinnering”?
De „herinnering”, dat de kerk in de Schrift altijd
Gods Woord gehoord heeft. Welke „verwachting”?
De „verwachting”, dat de exegeet voor zijn eigen
tijd wederom Gods Woord uit de Schrift hooren
zal. Merkwaardig evenwel is hierbij, dat juist
dát, waar het op aan komt, in deze rede-
neering ontbreekt. Want hier ontbreekt aan den
exegeet de geloofzekerheid, dat de Schrift door
hem verstaan wordt op juiste wijze, en dat hij uit
de Schrift nu ook inderdaad op dat zelfde moment,
waarop hij een concreet (!) criterium noodig heeft,
Gods openbaring, het eigenlijke Woord van God
zelf vernomen en verstaan heeft. Maar zoodoende
komt hij niet verder; want hij kan niet zeggen,
dat hij uit de Schrift het voor alle tijden geldende
Woord Gods vernomen heeft. Hij zoekt naar een
kriterium, maar is te vergelijken met den rechter,
die juist als hij de wet concreet als maatstaf ge-
bruiken moet, den zekeren uitleg van haar bepa-
lingen mist.

Natuurlijk ligt achter heel deze kwestie weer de
andere vraag, die in Assen beantwoord is: de
„klaarbaarheid” der openbaring, en deze dan
weer verbonden met het geloof aan de Schrift
als Woord van God. Wanneer de Schrift Gods
Woord is, en dan voorts zoo „klaarbaarheid”
spreekt, dat men in de hoofdzaken zonder eenigen
twijfel weten kan wat God zegt, ja, dan kan men
haar als concreet criterium van de kerkelijke
„verklondiging” zien en eeren. Maar anders ook
niet. Men kan hier zien, hoeveel betekenis Assen
indertijd gehad heeft, en ook beter verstaan, waar-
om Prof. Hattjema (Barthiaan) daartegen zoo fel
opponeerde.

Wij noemden daareven de kerkelijke „verklon-
ding”: een geliefkoosde term bij Barth. Deze term
brengt ons op een ander bezwaar: Volgens Barth
ontvangt Gods Woord een „gestalte” „in” de
Schrift. Maar z.i. ontvangt het „Woord Gods”
óók een gestalte in de „kerkelijke verklon-
ding” zelf. Nu wij Barth de Schrift als kon-
creet criterium, als gezaghebbenden rechter óver
die „verklondiging” geëerd zien. Het is wel, maar
wij vragen: hoe kan tenslotte de ééne „gestalte”
boten de andere heerschen, wanneer zij beide ge-
stalten zijn van éénzelfde „wezen” of één-
zelfde „handeling”? (Barth komt immers tot de
verwarrende beeldspraak van een „handeling”,
die een gestalte aanneemt. Zie Kerkelijk leven ver-
leden week). De ééne „gestalte” kan nooit over
de andere van hetzelfde „wezen” heerschen.

Wij hebben dan ook niets te verwachten van
deze z.g. „theologische exegese”. Eén van Barths
leerlingen, Dr K. H. Miskotte, heeft dan ook deze
quasi-exegese op zulk een bedenkelijke manier aan-
gezien, dat gereformeerden zich tijdig hebben
in laten waarschuwen. In zijn verhandeling

daarover spreekt hij af en toe zelfs de taal der
mystiek: hij heeft het over het „voorhangsel”
der woorden; gereformeerden zien gelukkig het
woord anders dan als een gordijn, waarachter
het eigenlijke heiligmis dan ligt. De uitersten
raken weer elkaar: de anti-mysticus ontmoet hier
den mysticus. En wanneer Dr Miskotte den theo-
loog, die wat minder „weet”, daarom misschien
wel des te beter in staat acht tot het „verstaan”,
dan weigeren wij dit „niet-weten” als een voordeel
voor het „verstaan” te zien. Het staat er beden-
kelijk voor met deze „theologische exegese”, wan-
neer door wie haar aanprijzen, haar bedrijver een
broeder van den primitieven mensch genoemd
wordt, iemand, die „teruggeworpen” is „op de
raadselachtigheid van zijn bestaan”. De Schrift
werpt ons niet terug op de raadselachtigheid, doch
geeft ons antwoorden, al wijzen die dan zelf ook
straks weer diepten aan, die niemand kan betreden.
Maar op het antwoord wachten? Neen, dat niet,
het is er.

Vatten wij alles samen, dan blijkt, dat Barth
eigenlijk onder hetzelfde verwijt valt, dat hij richt
tegen roomschen en liberale protestanten.

Van de roomschen zegt hij: het criterium
hebt hij niet in de Schrift, maar in de kerk. Dus
feitelijk in u zelf.

Hij heeft gelijk.
Van de liberale protestanten zegt hij: gij hebt het
kriterium in de idee, het cultuurbewustzijn. Dus
in u zelf.

Hij heeft wederom gelijk.

Maar tot hemzelf zeggen wij nu op onze beurt:
het criterium hebt gij niet in de Schrift, maar in
uw „theologische” meening óver de Schrift. En
deze is zelf weer een stuk van uw filosofie met
betrekking tot de verhouding van God en mensch;
een filosofie, welke gij niet ontleend hebt aan de
Schrift zelf. Gij ontleent ze aan uw theorieën óver
het „hooren” van den mensch, en het „spreken”
van God. Uw criterium is niet de spraak van God,
niet het door Hem gesprokene, maar uw leer óver
zijn spraak en óver zijn spreekmogelijkheden. Maar
die leer óver Gods spreken is bij u niet ontleend
aan het gesprokene van God zelf. Het krite-
rium ligt dus ook bij u in u zelf.

En daarom zullen de gereformeerden, de studen-
ten, de dienaren des Woords, de belijdende leden
der kerk, de congreganten, en voorts ieder, die
nog weten wil, waarom hij Zondag in de gerefor-
meerde kerk komt, zich steeds weer moeten plaat-
sen voor de overweldigende gedachte, dat meer en
meer het Schrift-vraagstuk tot een ergernis en een
dwaasheid wordt: dat men het geloof in de Schrift
als Gods Woord handhaven en verdedigen moet,
ondanks alle smalende of verwonderde woorden,
die Prof. Hattjema e.s. spreken óver de dwaasheid
van hen, die... „Gods Woord” willen „verdedi-
gen”, alsof God dat niet zelf kon — zoo immers
wordt ons dat tegenwoordig zeer vroom voorge-
zegd. En daarom zal iedereen zich moeten af-
vragen, of hij nog steeds geloof aan het adagium
van Kuiper en Bavinck en van De Cock en van
allen, die hun voorgaen zijn in de Gereformeerde
linie: dat de bijbel Gods Woord is.

K. S.

Jan Eekhout als novelist.

Geuzen, Jan Eekhout. — Uitg.-Mij „Hol-
land”, Amsterdam.

In de vijf korte verhalen, die tezamen den bun-
del „Geuzen” vormen, vraagt Jan Eekhout onze
aandacht voor eenvoudige protestantsche Vlamin-
gen, die hun leven slijten tusschen Roomsche-Ka-
tholieken. Wanneer men als Hollander door het
Vlaamsche land reist, begint ge er iets van te be-
grijpen hoe eenzaam een geloovig protestant het
in die puur roomsche streken kan hebben. Reeds
in Brabant heb ik dat opgemerkt. Want de on-
kunde onder de eenvoudige bevolking is groot.
En niet altijd werkt de geestelijkheid mede, deze
onkunde, welke spoedig kan leiden tot grofheden,
weg te nemen.

Als Zeeuwisch-Vlaming, geboortig uit Sluis, dat
prachtige stadje aan de grens, voelt Eekhout on-
getwijfeld heel zuiver de psyche der Vlamingen
aan.

In de eerste novelle „Wat niet vergaat. —” ver-
telt hij van Jantje Geus, de kleermaker, die de
eenige was in 't Roomsche dorp „de religie der
geuzen belijdend”.

Dat Eekhout niet vóór-ingenomen is, bewijst
reeds dit eerste verhaal, waarin de verdraagzaam-
heid het wint.

Toch — vóór zijn sterven zegt Jantje den pas-
toor, dat hij het heelemaal niet erg vindt, in on-
gewijde aarde begraven te worden: „ook vandaar
komen geuzen in den hemel...”

Feller zijn de volgende schetsen.
„Het oproer der Begijntjes” geeft allereerst een

fijne teekening van een beginhof, zooals men ze
in Vlaanderen treft. Sophieke Citroen, slachtoffer
van de crisis in de geldwereld, heeft nog net ge-
noeg overgehouden om zich er in te koopen. Ze
heeft echter een vriendin, die een geuzenwifke
is. Wanneer ze zich moeilijk bij de andere vrouwt-
jes kan aansluiten, groeit in de felle Zalia
Vramme haat tegen de vriendin. Zij stookt de
andere vrouwtjes op en borduurt ijverig op het
stramien van geuzen-haat.

Als op een avond de kettersche weer bij So-
phieke op bezoek is, drijft Zalia Vramme de
andere vrouwtjes tot een oproer — en in hun ver-
dwazing brengen zij het vrouwtje er toe te knie-
len voor het beeld van St. Jozef. Meeleke knielt
ruggelings naar het beeld en is bereid voor God
te sterven.

Dan is de pastoor gewaarschuwd.
Hij stilt het oproer door zijn waardig en zwij-
gend optreden.

„Hij boog, zonderbaar beroerd, over 't geknieelde
Meeleke en legde zijn hand mild op heuren schou-
der. — Sta op vrouwtje... Ge zijt vrij... Sta op.”

Deze kleine martelares, reeds bereid den dood
in te gaan, in opperste overgave, is gered.

Het fijne van deze schets is vooral gelegen in
den afstand, dien de schrijver genomen heeft. Geen
spoor van hinderlijke tendenz, alleen maar een
hiefdevol beschrijven van deze menschjes in hun
verdwazing, en van Meeleke in haar overgave.

Beheerscht. Dat is het geheim van deze klein-
kunst.

In „Ivo de Geus sterft”, het verhaal van een
geuzen-marskramer, bemerken we het stijl-pro-
cédé der nieuw-zakelijken.

Een stervende marskramer in de sneeuw, onder
een boom: voorwaar een gegeven, zooals we dat
kennen uit de boekjes van Gerdes, ons aller
jeugd-vriend.

Hier blijkt weer, dat een oud gegeven in de han-
den van een schrijver gloednieuw kan worden.

Reeds als stijl-procédé — de filmsnelle heelden
— is deze novelle merkwaardig.

„Trezeke Lammens misbedrijf” is wel de meest
navrante schets in dit boekje.

Een Hollandsch-Vlaamsch gezin, reeds zoo ver-
groeid met volk en bodem, dat de eenige zoon
vrijwillig in den oorlog gaat.

Het is een geuzenfamilie — de jongen sneuvelt,
de vader sterft. Na den oorlog komt de moeder
terug in het dorp. Er wordt een gedenksteen
opgericht met al de namen der gesneuvelde dor-
pelingen.

Als de moeder den naam van haar zoon mist,
omdat hij toch eigenlijk geen Vlaming was),
schrijft ze er 's nachts zijn naam bij.

Wanneer de wroeging komt, zegt juffrouw Con-
stance: „Ge moogt deze zonde niet groot zien,
Trezeke. Ze is zoo gering, dat God er om glim-
lacht”.

In deze novelle is het leed van de oorlogsmoeder
verwoord.

De laatste schets: „Auto-da-fé” doet denken aan
„Het oproer der Begijntjes”, doch heeft zijn eigen
voortreffelijke kwaliteiten.

Als geheel een fijn bundeltje, dat een goede
aanwinst is voor de protestantsche Vlaamsche lite-
ratuur.

Voor al nu, jammer genoeg, de Vlaming Frans
Decoster (Frans van Schoelvelde) na zijn uit-
stekende korte novellen, sinds eenige jaren zwijgt,
is het verheugend, dat Eekhout, die onder onze
protestantsche schrijvers den Vlamingen 't dichtst
na staat, de protestanten in België in het oog
houdt. Hier ligt nog een arbeidsveld braak.

P. J. RISSEUW.

„De Mythus en het Evangelie.”

Het eenige weken geleden verschenen boek van
Pfarrer Homann: „Der Mythus und das Evan-
gelium” 1) verdient in onze kringen warme belang-
stelling en daarom willen wij gaarne de aan-
dacht voor een bespreking daarvan vragen. Wij
mogen daarbij wel verwijzen naar hetgeen in Mei
en Juni over de nieuwere Katholieke en Protes-
tantsche literatuur, die op de „Mythus” betrek-
king heeft, in dit blad is geschreven; in die arti-
kel is ook het verweerschrift van Rosenberg:
„An die Dunkelmannen unserer Zeit” behandeld.
Dit pamflet van den invloedrijken fanatieken be-
strijder van de Christelijke religie, wordt enkele
malen in het boek van Homann genoemd, daar-
door is het te meer actueel. De schrijver deelt de
meening, dat de inhoud van dat verweerschrift
niet alleen een bestrijding is van specifiek Katho-
lieke stellingen, maar vooral ook een aanval op de
kerndogma's van het Christendom, die daarin im-
mers op de meest grove wijze worden bespot.

Een oogenblik overweegt Pfarrer Homann de

1) Pfarrer Rudolf Homann: „Der Mythus und das Evan-
gelium”. (Westdeutscher Lutherverlag, Witten. 3 Mark).

vraag, of voor zijn boek naast Dr Kunneths „Antwort auf den Mythos“ nog plaats is. Hij meent van wel en dat oordeel is juist. We willen hier niet een vergelijking maken tusschen de twee werken, beide zijn de moeite van het bestudeeren overwaard. Pfarrer Homann is voortreffelijk geslaagd in zijn opzet om een goed gedocumenteerde inleiding te geven tot de studie van de „Mythus“; een helder overzicht en een systematische samenvatting van de grondgedachten van dit boek — de kritiek van Rosenberg op den „Joodschen Bijbel“ en het „Syrische Dogma“, zijn beschouwingen over Jezus en Paulus, over zonde en genade, geloof en liefde, schepping en verlossing, over Eckehart en Luther en over de „Protestantsche bastaardreligie“ — wordt gevolgd door het antwoord dat de Bijbel op al die hartstochtelijke uitingen van het „bloeden rasgeloof“ geeft.

Reeds in het begin boeit de schrijver ons door zijn nauwkeurige vergelijking van de „Mythus“ met de hoofdwerken van den door Rosenberg zoo vereerden Houston Stewart Chamberlain²⁾, die mede „den weg van de Mythos hebben geëffend“. De lezer zal ongetwijfeld met verrassing kennis nemen van het groote verschil in oordeel over het Jodendom, over Paulus en Augustinus. Terwijl Rosenberg Paulus een materialistischen rabbijn noemt, een verdediger van een typisch Joodsche zaak, die het Jodendom in de Kerk gebracht heeft (een bewering die hij vrijwel letterlijk van Lagarde overneemt), schrijft Chamberlain, dat het bij Paulus tot een volslagen breuk van het Christendom met het Jodendom is gekomen en hij roemt zelfs deze daad van den apostel omdat „daardoor het oer-evangelie gered is van den onvermijdelijken ondergang“. Chamberlain verwijt daarom aan den „waarlijk grooten geleerde Paul de Lagarde“, dat deze het wezen van den grooten apostel miskent. „Gaat men na“, zegt Homann, „waarom Chamberlain en Rosenberg, die beide op denzelfden bodem van hun ras-historische beschouwingen staan, toch tot zulke tegenovergestelde resultaten komen bij hun beoordeeling van het Christendom en zijn leidende mannen, dan treedt tegenover de zakelijkheid van Chamberlain, die zich van haar grenzen bewust is, in de „Mythus“ van Rosenberg een alles smorend formalisme en schematisme voor den dag, dat al wat zich niet voegen wil met een bizonderen ijver samenperst.“ Deze woorden beteekenen niets minder dan dat aan Rosenberg — terecht — een wetenschappelijk inzicht wordt ontzegd.³⁾ Belangrijke stukken van de „Mythus“

2) In „An die Dunkelmänner...“, heeft Rosenberg het over de brutale beweringen van Pater Koch tegenover een seculaire gestalte als H. St. Chamberlain.

3) Voor zulke oordeelen is hij zeer gevoelig. Rosenberg heeft zijn verweerschrift geschreven omdat hij niet langer zwijgen kon. Want „de wetenschappelijke ernst van zijn werk was aangetast“. Hij greep naar de pen „zur Wahrung seines sachlichen Ansehens“.

POPULAIR-WETEN- SCHAPPELKE SCHESEN

Geloofsgenezingen in Moettlingen?

IV.

Directe inwerkingen des Heiligen Geestes, of resultaten van natuurkrachten?

De Andachten zijn heel populaire, eenvoudige bijbelzettingen, naar aanleiding van een of anderen tekst. Het belangrijkste werk gebeurt echter in de „spreekuren“. Hier worden schriftelijke verzoeken om „voorbede“ van heinde en verre ingezonden, behandeld; soms alleen maar door even te zuchten en naar boven te kijken, zoodat een keer zelfs een broeder vroeg: „Maar, Vader, er is om voorbete gevraagd“. „Is al geschied“ was het antwoord. „Zoo eenvoudig? Zoo eenvoudig!... voor die waarachtig geloof.“⁵²⁾ Hier komen de hulpzoekenden en masse binnen en krijgen ieder een paar oogenblikken om met een der broeders te spreken en hun hart uit te storten. Hierna volgen een paar korte raadgevingen, een kort gebed wordt uitgesproken en het slot is de handoplegging. De broeders doen alles zelf; tegen een inneming der gasten in het werk der broeders wordt ernstig gewaarschuwd.⁵³⁾ Die handoplegging wordt beschouwd als een zeer belangrijk deel der geestelijke behandeling; hij geschiedt naar Jacobus 2 en naar het voorbeeld der Apostelen⁵⁴⁾, al weten we van hen niet, dat (zooals Ds Plug meedeelt) de hand gelegd werd op de plaats waar de ziekte zich openbaarde.⁵⁵⁾ Hier geschiedt nu vaak het wonderlijke: „menigeen heeft onder deze handoplegging een last van jaren voelen afglijden en nieuwe levenskracht door zich heen voelen stroomen“.⁵⁶⁾ Wirth verhaalt ook van dit gevoel van een „doorstroomende kracht“ en „men voelt het direct, dat hier goddelijke krachten werken“.⁵⁷⁾ Op de vraag, wat die handoplegging beteekent antwoordt Jansa: „Is het een symbool? Een teeken? Het is meer dan dat. Het is het middel, waardoor de Heilige Geest uitgestort wordt“.⁵⁸⁾ Want de Geest der Waarheid woonde niet meer in ons. Hij is sinds de eerste eeuwen des Christendoms, een enkele uitzondering daargelaten, weer van

zijn agglomeraties van citaten, die uit de werken van zeer verschillende auteurs zijn gegrift. Wat den schrijver van de „Mythus“ beviel, heeft hij gegrepen! We hebben er vroeger reeds op gewezen, dat Rosenberg heel veel ontleend heeft aan denkers, die voortgekomen zijn uit de door hem zoo fel gehate en diep geminachte school van het liberalisme en het rationalisme. Dat toont Pfarrer Homann ook zeer duidelijk aan. Het is voor hem eigenlijk een raadsel dat Rosenberg „al zijn theologische beschouwingen juist uit den boedel van een reeds lang overwonnen z.g. Nieuw-Protestantsche theologie heeft betrokken“.

Het geheele eerste stuk van de „Mythus en het Evangelie“, dat aan de eigenlijke systematische uiteenzettingen voorafgaat en waarin de voornaamste auteurs worden genoemd, waaraan Rosenberg op de aangegeven wijze zijn beschouwingen heeft ontleend — Nietzsche, Drews, Delitzsch e.a. — is alleen al belangrijk genoeg om het werk ter hand te nemen. Bijtend scherp formuleert Homann aan het slot daarvan zijn oordeel over het karakter van de Mythos. Men zou, zegt hij, de „Mythus der 20ste eeuw“, om haar betrekkingen tot bepaalde figuren, met hetzelfde recht den titel kunnen geven van „Mythus der 19de eeuw“.

Een alles ontdekkend licht laat Homann vallen op den strijd van Rosenberg tegen de Kerk. Het onthult de groote gevaren, die haar bestaan bedreigen in een land, waar de leider van dien aanval met groote macht is bekleed, zoodat hij vrijwel ongestoord zijn heilloos werk kan voortzetten. Uit Rosenbergs beschrijving van de historie der Christelijke Kerk, zooals Homann die weergeeft, leeren we op een indrukwekkende wijze de organisatie kennen van den nationaal-socialistischen veldtocht tegen de Kerk van heden. De jaren van nationaal-socialistisch bewind hebben de laatste sluiers weggerukt. Wat velen slechts als een verdraaiing en vervalsching der historie beschouwden, was tegelijk een soort symbolische voorstelling van het toekomstig operatie-plan der nationaal-socialistische veldheeren. Wie denkt, als hij in het boek van Pfarrer Homann de meening van Rosenberg leest over de vervolgingen der Christenen door Diocletianus⁴⁾, alleen aan de door den schrijver van de „Mythus“ zoo diep gesmaade geloofshelden uit dien tijd? Rosenberg schrijft: „Het sprak vanzelf, dat alles wat in het heidense Rome nog karakter (1) bezat, zich verzette tegen het optredende Christendom, omdat dit naast een religieuze leer ook een door en door politieke strooming vertegenwoordigde. De organische ontwikkeling van den staat werd voornamelijk gestoord door het ge-

4) Merkwaardig is het, dat ook de bolsjewisten niets willen weten van de Christenvervolgingen onder de Romeinse keizers: „De Christenen hebben dat allemaal verzonnen“. (Zie Berdiajew: „Wahrheit und Lüge des Kommunismus“, pg. 95).

ons genomen, daar de geloovigen niet meer in den geest wandelden, maar steeds eigengerechter, trotscher, verstandelijker werden.“⁵⁹⁾ Ik vraag hier maar even, is dit in overeenstemming met Joh. 14:16 en Zondag 20 Heidelberg. Catech., waar van den Trooster, den Geest der Waarheid gezegd wordt, „Dat Hij ook mij gegeven is, opdat Hij... mij trooste en bij mij eeuwiglijk blijve“?

Als verder middel wordt er veel gezongen, zoo veel, dat het beginnelingen wel eens tegenstaat; o.a. ook Dr J. H. Gunning J.Hz., die getuigt: „Ik ben een vriend van het Christelijk lied, maar mij zou dat zingen op den duur dol maken. Ik verkoos dan ook een gudsden regen boven deze vrome tijdspasseering“.⁶⁰⁾ Anderen echter getuigen, dat men er na eenige dagen van harte aan mee doet.⁶¹⁾ Ds Plug zegt: Juist dit zingen, „ter eere van den Heiland“ houdt de spheer zoo zuiver en gezond.⁶²⁾ En verder mag men er zoo weinig mogelijk praten over bekeeringsgeschiedenissen en ziekte. Dit komt ook tot uiting in de 10 Arkgeboden, die een ieder zich inscherpen moet; ik noem alleen deze: 1. Laat bij Uw binnenkomen in dit huis alle booze kritiek varen. 3. Stel U niet voor naar de Ark te gaan om zoo spoedig mogelijk van Uw lichaams-krankheid verlost te worden. Als God dat deed, zou het U tot eeuwige schade zijn. De ziel moet gezond worden, dan komt al het andere vanzelf. 6. Erger U vooral niet aan het vele zingen, want vrome liederen verdrijven den booze en geen verlost is zonder lofgezing. 8. Vermijd alle afleiding, hoe onschadelijk en goed ze ook moge schijnen. Alleen in een stillen, volkomen geconcentreerden geest kan de Heer zijn intrek nemen. 10. Wees volkomen gehoorzaam, volkomen gewillig, ook als ge niet alles begrijpt en niet alles U past, opdat ge rijk gezegend naar lichaam en ziel naar de Uwen moogt terugkeeren.“⁶³⁾

Wanneer men geregeld de verplichte „Andachten“ volgt, de spreekuren bezoekt, en deze Arkgeboden in acht neemt, voelen velen zich na korter of langer tijd genezen van hun kwalen, „waar de dokter geen raad meer op wist“, zonder hulp van den aardschen dokter dus, zoodat Geiger de geloofsgenezingen aldus wil definiëren: „Geloofsgenezingen zijn genezingen op grond van het door God gewerkt geloof, op grond van de door God in Zijn Woord — d.i. in den Bijbel — gegeven beloften, op grond van de door God geschonken

twist van de elkaar beconcurrerende bisschoppen (1 H.)... zooals ook in 'algemeen de secularische verdeeldheid (1 H.) het geheele burgerlijk leven bedreigde“. Wie leest in deze uitdrukkingen niet een waarschuwing aan de Duitsche belijdende Christenen in onzen tijd? „Diocletianus“ — zoo heet het verder — „moest op de uitdagingen van de Christelijke Kerk wel antwoorden met den eisch dat alle Christenen zouden deelnemen aan de ceremoniën, die door den Staat werden voorgeschreven. Dit had een toemalooze scheldpartij van de zijde der Christenen tengevolge... de Staat ging toen eindelijk om zichzelf te handhaven, tot een tegenaanval over“. Wie leest in deze woorden alleen een vergoelijking voor het optreden van den bloedigen keizer en is niet vervuld met zorg voor de toekomst? Reeds hebben alle tegenstanders van Rosenberg moeten hooren, dat zij uitdagend (geliefkoosd woord in de nationaal-socialistische terminologie) optraden. De verplichte deelname der Hitler-Jugend „an staatlich-religiosen Zeremonien“ is bekend. Zal ook nu de Staat „zwecks Selbsterhaltung zur Abwehr greifen“, wanneer hij opeens de zoogenaamde „hemmungslöse Beschimpfung der Christen“ niet langer zou kunnen „verdragen“? De geschiedenis van de „brandstichting in het paleis des Keizers“, waarvan Rosenberg de Christenen beschuldigt, is slechts geschikt om de bezorgdheid grooter te maken.

Op het buitengewoon belangrijke hoofdstuk van den „Aanval op de Kerk“ laat Homann dat van den „Aanval op het geloof“, van den „Aanval op het Evangelie“ en van den „Aanval op den „God der Christenen“ volgen; zelfs de goede kenners van de „Mythus“ zullen zich verrijkt gevoelen, wanneer zij van Homanns uiteenzettingen, die van enkele kritische opmerkingen vergezeld gaan, kennis hebben genomen. Wie voorlichting wil geven, kan geen betere handleiding vinden.

In het tweede deel van het boek wordt het „Antwoord van het Evangelie“ behandeld. Een antwoord wordt gegeven op de „Godsvoorstelling“ en op het „Evangelie“ van de Mythos, op haar „Religie“ en op dat gedeelte van de „leer, waaruit de vijandige gezindheid jegens de Kerk blijkt“.

Het is onmogelijk om hier den rijken inhoud van het geloofsgelugenis van Pfarrer Homann te toonen. Een klein gedeelte moge althans eenigen indruk daarvan geven:

„De argeloosheid waarmee in de „Mythus“ over de zonde wordt gesproken“, schrijft hij, „leidt in haar consequenties tot een volledige terzijdestelling der genade. In de „Mythus“ is niet de verlossing, maar de zelfstandige prestatie van het ik en niet de rechtvaardigmaking uit het geloof de steunpilaar, die het menschelek bestaan draagt. Deze steunpilaar berust echter op een foutieve berekening: in zijn diepste wezen

geloofsgehoorzaamheid, zonder hulp van een aardschen geneesheer.“⁶⁴⁾ En Wirth zegt het aldus: „De geloofsgenezing is uit de verlossende, genezende en reddende kracht van het Christendom te verklaren.“⁶⁵⁾

Toch worden niet allen beter in Moettlingen. Een ziekte, die niet geneest op deze wijze, moeten we dan beschouwen, als door God gezonden tot onze loutering, tot onze opvoeding⁶⁶⁾, om ons dichter tot God te trekken.⁶⁷⁾ Het kan n.l. ook nuttig zijn, evenals bij Paulus en ook bij Vader Stanger, dat er een doorn in ons vleesch blijft.⁶⁸⁾ Ik merk hier weer even op, dat dit laatste niet erg klopt met de eerste, als Bijbelsch, uitgegeven „ziektetekende“; deze „ziektetekende“ wordt door deze laatste erkenning feitelijk krachteloos gemaakt; en het is alleen maar een bewering, gespeend aan alle argumentatie, als men deze kloof enigszins wil overbruggen door te verklaren, „dat het niet nuchter zou zijn, te beweren, dat een echte Christen überhaupt niet meer ziek zou kunnen worden.“⁶⁹⁾

Wat zullen we nu op dit alles antwoorden?

Dat er wat gebeurt in Moettlingen, valt niet te ontkennen; evenmin als het te ontkennen valt, dat er wat gebeurt in Lourdes, en dat er wat gebeurde bij Zeileiss in Gallspach, en met de „Hartwig-Quelle“, en onder doktersbehandeling, als die alleen bestaat in z.g.n. „expectatieve therapie“, d.w.z. afwachten tot de zaak duidelijk wordt; en bij kaartlegsters en slaapsters! Alleen maar, met te constateeren, dat er wat gebeurt, zijn we er niet: we moeten weten, wat er gebeurt, en hoe het gebeurt. Want het „hoe“ werpt dikwijls een zeer eigenaardig licht op het „dat“. Ik wil dit direct verduidelijken met een éclatant voorbeeld. In 1920 heeft de stad Berlijn zijn „Hartwig-Quelle“ gekregen, een z.g.n. geneeskrachtige bron, die direct veel opgang maakte door de bereikte resultaten. Er verschenen enthousiaste artikelen over in het „Berliner Tageblatt“ en andere kranten, zelfs ook in „The New York Herald“ en „The Chicago Tribune“. Enkele stofwisselingsziekten zouden zonder goed beïnvloed worden door dit bronwater, dat in flesschen à 0.40 M. per stuk in den handel gebracht werd. Het water was zelfs onderzocht door den gerechtelijk scheikundige Paul Jeserich en de analyse van het water kon iedereen lezen.

openbaart z
rechtvaardi
innerlijke
duidelijk u
evenals het
weer van
daarentegen
volk zonde
vaardige

„Met and
de werke
alle mensc
wil daaron
die in de
van alle
flauw begr
Gods oord
maar den
loof opvo
„Mythus“
Christen w
kan lezen,
heid des
der wee
voor het t
ras niet op
de toon, w
tensluiten
zijn meeni
van het vr
door en de
aan het ge
mensen.
hen van a
hun ziel g
den rug lo

„Het
neer in
zich op
niet-zijn
over een
wel als
een ma
gekoze
verheve
„Hier o
dat de n
voorgond
en het kw
niet alleen
maar ook
en voor w
blijfsel va

Deze m
den hebbe
berg is g
kennis gek

5) Deze s

Resultaten
flesschen
gevoel me
veel sterk
halingsorg
dank dit
Ik sta U
etc. Onder
11, Berli
gegeven C
anders w
waterleid
lyse volm
leidingwa
Feige, w
het Berlij
nu word
botteld en
zien en
geroemd
worden z
water wa
zekere su
ketje en
blatt“. En
gestibele
drukt str
Hier m
een belan
ben we
een en
in Moettl
kennen;
Trouw
aanvaarc
wat Lou
dezelfde
naar de H
of Zijn
Protestan
absurd
dwongen
bezien, s
bod uit
„In h
neurasth
zegt Joh
gorieën
suggesti

ide bisschoppen
de seclarische
burgerlijk leven
drukkingen niet
che blijvende
stianus" — zoo
uitdagingen van
n met den eisch
ten aan de cere-
erden voor-
nelooze scheld-
teengevolge...

zichzelf te
anval over"
en vergoelijken
en keizer en is
sekomst? Reeds
senberg moeten
leeksood woord
inologie) optra-
Hitler-Jugend
is bekend. Zal
haltung zur Ab-
le zoogenaamde
Christen" niet
De geschiedenis
is des Keizers",
beschuldigt, is
leid grooter te

hoofdstuk van
omann dat van
len „Anval op
al op den „God
goede kenners
rijkt gevoelen
tingen, die van
zeld gaan, ken-
ting wil geven,
en.

wordt het „Ant-
deld. Een ant-
voorstelling" en
s, op haar „Re-
eer, waaruit de
erk blijkt."

ken inhoud van
Iomann te too-
ans eenigen in-

„Mythus" over
ft hij, „leidt in
terzijdestelling
et de verlos-
restatie van
gmaking uit
het menschelek
berust echter
diepste wezen

p van een aard-
zegt het aldus
lossende, gene-
et Christendom

foetlingen. Een
ijze, moeten we
tonden tot onze
ons diehter tot
ook nuttig zijn,
er Stanger, dat

*) Ik merk hier
gk klopt met de
lekunde"; deze
atste erkenning
t is alleen maar
rgumentatie, als
erbruggen door
zou zijn, te be-
haupt niet meer

antwoorden?
en, valt niet te
ennen valt, dat
er wat gebeurde

l de „Hartwig-
ling, als die al-
therapie", d.w.z.

wordt; en bij
t maar, met te
tjn we er niet:

en hoe het ge-
wijls een zeer

wil dit direct
rbeeld. In 1920

wig-Quelle" ge-
bron, die direct

ikte resultaten.
len over in het

anten, zelfs ook
„The Chicago

den zonden bi-
dit bronwater,

in den handel
elfs onderzocht

Paul Jeserich

iedereen lezen.

openbaart zich een tegenstrijdigheid. Dat de zelf-
rechtvaardiging van de „Mythus" een begrip vol
innerlijke tegenstrijdigheden is, komt hierin wel
duidelijk uit, dat zij gelijktijdig het eigen bloed,
evenals het eigen ras en het eigen volk altijd
weer van mogelijke zonden zeer snel vrijspreekt,
daarentegen het vreemde ras, het vreemde
volk zonder eenige hoop zelfs op een recht-
vaardige beoordeeling geheel en al verdoemt."

„Met andere woorden — de „Mythus" kent niet
de werkelijkheid van de zonde, waarmede
alle menschelek bestaan geheel is doortrokken, en
wil daarom ook niets weten van de genade,
die in de vergeving der zonden de bron
van alle vernieuwing is. Zij heeft geen
flauw begrip van het wonder der uitverkiezing, die
Gods oordeel voltrekt, daar het de zonde verdoemt,
maar den zondaar tot een nieuw leven in het ge-
loof opvoert. Het zijn daarom de gedeelten in de
„Mythus", die het meest pijn doen en die een
Christen werkelijk slechts met een bloedend hart
kan lezen, in welke Rosenberg met een hard-
heid des harten en een wreedheid zon-
der weerga*) over alles den staf breekt, wat
voor het tribunaal van zijn uitverkiezing-door-het-
ras niet op een of andere wijze kan bestaan. Zelfs
de toon, waarop Rosenberg spreekt over het bui-
tensluiten en de uitwerping van hen, die naar
zijn meening niet slechts zwak en ziek zijn, maar
van het vreemde ras en het vijandige bloed, is zoo
door en door ijskoud, dat iemand, bij de gedachte
aan het gevaar van een volkomen vertwijfeling van
mensen, die door de wijze waarop de „Mythus"
hen van alle waarde berooft, tot in het diepst van
hun ziel gewond worden, een koude rilling over
den rug loopt."

„Het is iets verschrikkelijks, wan-
neer in de plaats van God een mensch
zich opwerpt tot rechter over zijn en
niet-zijn, over waarde en onwaarde,
over eeren en oneeren van een mensch, zoo-
wel als van een ras, terwijl hij daarbij
een maatstaf aanlegt, die hij zelf heeft
gekozen en tot het hoogste goed heeft
verheven."

„Hier openbaart zich het allergrootste gevaar,
dat de nieuwe religie van de „Mythus" op den
voorgond schuift, dat zij met het sterker worden
en het kweken van de liefde voor de eigen eer
niet alleen een trots opwekt, die geen grenzen kent,
maar ook een haat, die alle perken te buiten gaat,
en voor welks ijskouden adem ook zelfs ieder over-
blijfsel van liefde, hoe klein ook, moet verkillen."

Deze moedige, van groot geloof getuigende woor-
den hebben bij het licht van wat pas te Neuren-
berg is geschied, wel een zeer bijzondere betee-
kenis gekregen.

5) Deze spatieëring is van ons.

Resultaten? Zie hier: „Ik heb tot nu toe ca. 70
flesschen van Uw „Hartwig-Quelle" gedronken, en
gevoel me sindsdien, wat mijn zenuwen betreft,
veel sterker, ik zie er frisscher uit en mijn adem-
halingsorganen zijn ook krachtiger geworden. Ik
dank dit aan het water van de „Hartwig-Quelle".
Ik sta U toe, van dit schrijven gebruik te maken",
etc. Onderleekening: Arnold Feige, Chausseestraat
11, Berlin; datum 21 Mei 1927. Totdat... op een
gegeven dag bleek, dat de „Hartwig-Quelle" niets
anders was dan de prise d'eau der Berlijnsche
waterleiding!! Inderdaad stemde dan ook de an-
alyse volmaakt overeen met die van het Berlijnsche
leidingwater!*) Wat gebeurt hier dus? Arnold
Feige, woonachtig in Berlin, drinkt dus dagelijks
het Berlijnsche leidingwater en wordt niet „beter";
nu wordt datzelfde leidingwater in flesschen ge-
botteld en deze van een etiket met analyse voor-
zien en à 0.40 M. per stuk (het water werd ook
geroemd om zijn „Billigheit") verkocht en nu
worden zijn zenuwen gesterkt, enz. Dat leiding-
water werkte dus niet genezend, maar wel een
zekere suggestieve macht, die uitging van dat eti-
ketje en van die artikelen in het „Berliner Tage-
blatt". Er zijn nog zooveel goedgelovige, erg sug-
gestibele zielen, die nog denken, dat al wat ge-
drukt staat, waar is!

Hier maken we dus kennis met de suggestie als
een belangrijke factor in de therapie. Boven heb-
ben we over haar waarde en haar gevaren reeds
een en ander meegedeeld. Dat de suggestie ook
in Moetlingen een groote rol speelt is niet te ont-
kennen; en ditzelfde geldt ook voor Lourdes e.a.
Trouweus, als we maar, zonder meer, moesten
aanvaarden, wat Moetlingen van zichzelf zegt, en
wat Lourdes e.a. van zichzelf getuigen, dan zou
dezelfde God door Maria in Lourdes heenwijzen
naar de Roomsche Kerk en door „Jesus der Sieger"
of Zijn Heiligen Geest, in Moetlingen naar het
Protestantsche Christendom. Gevoelt, dit zou
absurd zijn. En ook daardoor worden we al ge-
dwongen Moetlingen eens met een kritisch oog te
beziën, zij het dan in weerwil van het eerste ge-
bod uit de reddingsark.

„In het bijzonder zijn er talrijke neurotici en
neurasthenici, die daar hulp gevonden hebben"
zegt Joh. Schlatter.¹²⁾ Nu zijn dit juist twee cate-
goriën van patiënten, die zeer gevoelig zijn voor
suggesties, het zijn mensen, die vaak bang zijn,

We hopen dat velen van het volledige „Antwoord
van het Evangelie", dat zooveel schoons bevat,
willen kennismaken.

A.

B. I. B.

Oliver Cromwell. 5)

I.

Cromwell en Engeland aan den vooravond der Revolutie.

In het leven van personen zoowel als in dat van
volkeren zijn er tijden, waarin de polslag der ge-
beurtenissen eensklaps sneller gaat kloppen. De
rustige en gelijmatige gang der ontwikkeling maakt
dan plaats voor onrust en verwarring. Oude, be-
proefde instellingen storren in elkaar, wat tegen
de eeuwen bestand leek wordt in één dag omver-
geworpen, alle zekerheden schijnen wankel te
worden. Terwijl aan den eenen kant het oude met
hand en tand verdedigd wordt, maken zich aan de
andere zijde nieuwe denkbeelden van de gemeede-
ren meester. Profeten en kwakzalvers staan op,
die nieuwe wegen aanwijzen naar het geluk, en er
ontstaat een overgangstoestand, waarin met koorts-
achte haast de meest onverwachte en ingrijpende
gebeurtenissen elkander opvolgen.

Zulke tijden, wanneer in smarten een nieuwe
orde van zaken geboren wordt, zijn zwaar en moei-
lijk, maar ook vruchtbaar. Alles komt in den smelt-
kroes, maar het goud wordt gezuiverd. Naast crisis-
wee staat altijd crisiswinst.

Dat de naam van Oliver Cromwell tot in onze
dagen een bekende klank heeft behouden, is te
danken aan het feit, dat ook hij geleefd heeft in
een tijd van crisis.

Groote mannen, zegt men, vinden altijd wel ge-
legenheid om zich te doen gelden. Maar zonder
den toestand, geschapen door de Fransche Revolu-
tie, is een loopbaan als die van Napoleon on-
denkbaar. Aanleg en omstandigheden moeten
samenwerken om uit een mensch alles te halen
wat er in zit.

Wat zou er van Cromwell geworden zijn, indien
hij geleefd had in een tijd van evenwicht en rust?
Het stellen van dergelijke vragen is doorgaans een
ijdele bezigheid. Zelfs de stoutste fantasie is niet in
staat zich in te denken, hoe de wereld er zou
hebben uitgezien, wanneer, naar de bekende ver-
onderstelling, de neus van Cleopatra een tikje kor-
ter zou zijn geweest.

1) Vrijwel ongewijzigde tekst van een radio-lezing, voor de
N.C.R.V. gehouden.

dat ze een organisch lijden zullen hebben, maar
het niet hebben. Ze hebben nerveuze maagbezwa-
ren of nerveuze hartbezwaren. Ze worden heen
en weer geslingerd, al naar de buitenwereld op
hen inwerkt. Komt er iemand, die zegt: „Kerel,
wat zie jij er ellendig uit, scheelt er weer wat
aan?", wis en zeker, dat zoo iemand 's avonds
maagpijn heeft, of „gejaagd" is op zijn borst; en
omgekeerd, zegt eens iemand, die den patiënt in
eenigen tijd niet gezien heeft: „Maar wat ziet U er
een stuk beter uit", even wis en zeker, dat de
patiënt dien dag een kwartier langer wandelen
kan, zonder moe te worden, en 's avonds een of
twee boterhammen meer eet! Van de werking dezer
suggestie en levens van het onvoldoende en daar-
door gevaarlijke ervan, als ze onoordeelkundig
wordt toegepast, zien we een duidelijk voorbeeld
bij den ouden Blumhardt. „Eenmaal op Paschen",
zoo verhaalt zijn biograaf Zündel, „kwam van ver
een longzieke jonge man in het meest kinderlijk
vertrouwen naar Moetlingen, om hier gedurende
de feestdagen gezond te worden. Zijn dokter had
hem opgegeven. Vreemd stak de holle toonloze
stem, tegen zijn levendig, dikwijls opgewekt ka-
rakter af."*) Als we dit verhaal lezen, dringt
zich sterk aan ons op de diagnose: longtuberculose.
Nu moeten we natuurlijk voorzichtig zijn; de ge-
gevens zijn spaarzaam, een eigen onderzoek kun-
nen we niet meer instellen. Het verhaal dateert
n.l. uit ca. 1845, en pas in 1881 heeft Robert Koch
de tuberkelbacil ontdekt en kon de diagnose met
meer zekerheid gesteld worden. Zoover zijn we
dus hier nog niet. Het betreft hier echter een
jonge man met zieke longen en toonloze stem, die
blijkbaar lang ziek was en waar de dokter een
slechten afloop vermoedde. Dan is toch wel het
eerste, waar we nu aan denken: longtbc., mis-
schien gecombineerd met een reeds beginnende
keeltbc. Wat gebeurt nu? Deze man kwam in
kinderlijk vertrouwen, m.a.w. dus zeer vatbaar
voor suggesties. Hij hoort nu een preek van Blum-
hardt, gaat dan met hem mee naar zijn spreekuur
en voelde zich direct gezond! Zijn ziekte scheen
hij vergeten te zijn! Thuis gekomen is hij toen
zijn „voor zijn gezondheid schadelijk beroep" weer
uit gaan oefenen. En nu het eigenaardige: even
verder staat vermeld, dat hij na ongeveer twee
jaar stierf! Met groote waarschijnlijkheid, gesteund
door onze hedendaagsche ervaring kunnen we dit

We kunnen alleen zooveel met zekerheid zeggen,
dat eerst de Engelsche Revolutie van het midden
der 17e eeuw aan Cromwell de gelegenheid heeft
geboden om te toonen wat hij waard was. Want
toen die revolutie uitbrak was onze man de veertig
al gepasseerd, en er was op dat oogenblik niet de
minste reden om te vermoeden, dat deze heere-
boer van het Engelsche platteland zich weldra
zou ontpoppen als een der grootste staatslieden en
legeraanvoerders van zijn tijd.

Cromwell is geboren in 1599, het laatste jaar van
de eeuw der Hervorming. Van zijn jeugd is ons
niet zoo heel veel met zekerheid bekend. Wat men
later daarover verteld heeft, is een mengsel van
waarheid en verbeelding. En het verhaal, hoe
hem als knaap een geestverschijning openbaarde,
dat hij eenmaal de grootste man van zijn eeuw zou
zijn, lijkt bedenkelijk veel op een profetie van
achter af.

Cromwells vader stamde uit een geslacht van
landedelieden. Hij stierf vroeg, waarna zijn vrouw
en zijn zoon tezamen het landbouwbedrijf voort-
zetten.

Belangrijker plaats dan zijn vader heeft in Crom-
wells leven zijn moeder vervuld. Zij was een
vrome, eenvoudige en karaktervaste vrouw. Haar
dood, enkele jaren vóór den zijne, is voor Crom-
well een zeer zwaar verlies geweest, want deze
man, die een monster in menschengedaante is
gescholden, bemijde zijn moeder met een kinder-
lijk-teedere liefde.

Van beslissende betekenis voor Cromwells latere
ontwikkeling is geweest, dat hij opgroeide in een
omgeving van Puriteinen. Wanneer wij tegen-
woordig de uitdrukking „puriteinsch" hooren, den-
ken we daarbij in de eerste plaats aan soberheid
van levenswandel en vermindering van wereldsche
genoegeens. Voor het Engeland van Cromwells
dagen beteekent „puriteinsch" óók dat, maar het
beteekent tevens veel méér. Dat Cromwell bekend
staat als een Puritein bij uitstek, duidt evenzeer
op zijn religieuze en politieke denkbeelden, als op
zijn levenswandel.

Om dit duidelijk te maken, moet ik trachten
met een enkel woord uw herinnering op te fris-
schen aan de Engelsche toestanden van de eerste
helft der 17e eeuw. In 1625 was Jacobus I opge-
volgd door zijn zoon Karel I, ook bij ons, Neder-
landers, welbekend, minder nog misschien als
schoonvader van Prins Willem II, dan als peet-
vader van een sigarenmerk. De regering van deze
beide vorsten is gekenmerkt door het streven,
om de rechten van de kroon zooveel mogelijk uit
te breiden, dus door wat men later genoemd heeft:
het streven naar vorstelijk absolutisme. Vooral
Karel I is een heel eind die richting uitgegaan.
Doch vanzelf raakte hij daardoor in botsing met
de volksvertegenwoordiging. Het geld immers is
altijd de zenuw van de politiek geweest. Karels
politiek kostte veel geld, en om belastingen te

geval nu als volgt, volkomen natuurlijk recon-
strueeren: deze suggestibele jonge man komt onder
invloed van een sterk suggestieve persoonlijkheid
als de oude Blumhardt was, en hij voelt zijn
klachten niet meer: hij waant zich genezen. Hij
voelt dus ook niet meer de noodzakelijkheid van
rusthouden, maar vat zijn schadelijk beroep weer
op. De tbc. is echter niet genezen en op de be-
kende, sluipende wijze zet de ziekte haar leven-
verwoestende arbeid voort, en na twee jaar sleept
zij dezen jongen man ten grave! Vreemd verloop?
Och neen, in dezen tijd met zijn werkloosheid,
waarin diverse patiënten soms niet meer die ver-
zorging kunnen krijgen, die zij eigenlijk moesten
hebben, zien wij dit verloop weer maar al te veel!
Deze suggestie, in ander therapeutisch verband,
niet kwaad, integendeel goed, heeft hier dien jon-
gen man mogelijk nog wel het leven gekost (al
moet toegegeven, dat hier de vooruitzichten toch
al niet mooi waren). Van den kant van dengene,
die behandelt, is zooiets niet anders te bestempe-
len dan als „mishandeling", van den kant van den
patiënt is het eerste deel een „schijn-genezing".
„Een pijl des Almachtigen"? deze prediking van
Blumhardt, zooals Zündel ons wil doen gelooven?
Geen sprake van. De „pijlen des Almachtigen"
geven geen schijn-genezingen!

L.

P. JASPERSE.

52) Wilma: Blumhardt en het tegenwoordige Moetlin-
gen, pg. 61.

53) id., pg. 69.

54) K. Wirth: Im Anbruch einer neuen Zeit, pg. 11.

55) Ds W. A. Plug: Moetlingen, pg. 17.

56) Wilma: Blumhardt en 't tegenw. Moetlingen, pg. 51.

57) K. Wirth: Im Anbruch einer neuen Zeit, pg. 33.

58) B. Jansa: Das heutige Möttlingen, pg. 37.

59) id., pg. 37.

60) Drs A. B. W. M. Kok: Op den Uitkijk, Jaarg. 11,
No. 11.

61) Ds W. A. Plug: Moetlingen, pg. 11.

62) id., pg. 11.

63) Vertaling van Wilma.

64) Ernst Geiger: Geloofsgenezingen, pg. 5.

65) K. Wirth: Im Anbruch einer neuen Zeit, pg. 20.

66) id., pg. 12.

67) Wilma: Jesus leeft, pg. 15.

68) K. Wirth: Im Anbruch einer neuen Zeit, pg. 21.

69) id., pg. 22.

70) Rudolf Olden: Das Wunderbare, pg. 195 e.v.

71) Joh. Schlatter: Moetlingen n. s. Bed. f. d. Kirche,
pg. 27.

72) F. Zündel: Johann Christoph Blumhardt, pg. 184 e.v.